

МЕХАНІЗМ ФІСКАЛЬНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Статтю присвячено науково-теоретичному обґрунтуванню механізму фіскального адміністрування доходів населення на предмет відповідності принципам податкової політики. Охарактеризовано сучасні недоліки в оподаткуванні доходів населення і проблеми в механізмі фіскального перерозподілу суспільних доходів в національних масштабах. Визначено зміст поняття й інтерпретовано сутність принципу “фіскальної справедливості” в механізмі оподаткування доходів населення.

Ключові слова: податки, функції податків, податок на доходи фізичних осіб, податкова політика, принципи політики оподаткування, доходи населення, фіскальний метод перерозподілу доходів населення, податкові доходи та видатки бюджету держави, ефективність податків, справедливість оподаткування, фіскальна справедливість.

Актуальність теми дослідження та постановка проблеми. В більшості сучасних економічних ринково розвинутих країн світу податки постали ефективним фінансовим (фіскальним) засобом держави в управлінні соціально-економічним розвитком суспільства, які забезпечують раціональний і справедливий розподіл й перерозподіл валового внутрішнього продукту та національного доходу – тобто, суспільних доходів в країні.

Виходячи з органічної, первинної функціональності податків, основне їх завдання полягає в забезпеченні дохідної частини бюджету держави. Однак, як підтверджує історія розвитку податкових систем, податки можуть бути, також, й ефективним засобом управління соціально-економічними процесами заради збалансованого прогресивного розвитку суспільства. Свідоме, цілеспрямоване застосування державою податків в якості регулятивних інструментів знаходить своє виявлення в межах “ефективної” податкової політики. А також потрібно зазначити, що все це комплексно виявляє свій прояв в умовах стрімкого розвитку тенденцій соціалізації сучасної економічної цивілізації в системі податкової взаємодії держави і суспільства з метою уникнення різноманітних фіскальних резонансів. Процесам соціалізації підвладна й національна економіка, оскільки в основі її утвердження в Україні в напрямі адаптації до ринкових відносин “повинна домінувати їх соціальна орієнтація”, що є об’єктивною тенденцією та вимогою сучасності [7, с. 149].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізм оподаткування доходів населення, з приводу побудови своєрідної “оптимальної” моделі, завжди перебуває в епіцентрі найбільших податково-конфронтаційних протистоянь. В основі будь-якої податкової моделі, в тому числі й у національних масштабах, міститься критерій ефективності: “Проблема побудови ефективної податкової системи – одна із найбільш актуальних у процесі становлення в Україні ринкових відносин” [12, с. 125]. Будучи однією з ключових проблем сучасної фіскальної практики, питання оподаткування доходів громадян постійно відмічається надзвичайною актуальністю. Механізм фіскального адміністрування доходів населення досліджується й аналізується всебічно, піддаючись, здебільшого, критичній оцінці, що є в достатній мірі об’єктивним, виправданим та необхідним. Податку з доходів фізичних осіб, як зазначається, властива ознака не тільки економічна, але й ще більше соціальна, оскільки він є “засобом перерозподілу доходів і регулювання соціальної напруженості в суспільстві, виступаючи найважливішим важелем регулювання соціальної сфери за допомогою державних фінансів” [11, с. 115]. В цьому ж контексті слід додати принципи вигоди й платоспроможності, які посилюють соціальну ефективність механізму оподаткування доходів громадян [9, с. 70-91].

Таким чином, сучасні моделі оподаткування доходів громадян ґрунтуються на врахуванні двох основних критеріїв – ефективності та соціальної справедливості як базових параметрів оцінки фіскального перерозподілу суспільних доходів.

В цьому відношенні існує декілька доктринальних економічних теорій, які обґрунтовують, пояснюють механізм оподаткування доходів населення і фіскальний перерозподіл суспільних доходів [13, с. 180-199]:

— теорія раціональних очікувань базується на зменшенні податкового тягара для суспільства, не відводячи податкам вагомого значення в управлінні процесом розподілу суспільних доходів. Гіпотетичність теорії раціональних очікувань передбачає схильність ринку до економічної збалансованості, а діяльність економічних суб’єктів, спрямована на фінансову максимізацію результатів, опирається і враховує раціональне, ефективне застосування масиву ринкової інформації з метою запобігання вчиненню систематичних помилок у своїх

очікуваннях. Таким чином, теорія раціональних очікувань визначає вільну ринкову орієнтацію та саморегулювання ринку, а “податкові нововведення в окремих випадках можуть бути успішними з боку держави при неочікуваних для податкоплатників змінах”;

- економіка пропозиції – макроекономічна теорія загальної рівноваги, яка включила окремі концептуальні положення теорії раціональних очікувань. Податки (а, водночас, – й бюджетні видатки), за її ствердженням, здійснюють другорядний, опосередкований вплив на доходи населення та їх розподіл. Тому, насамперед, податки впливають на відносні ціни; податки та співвідношення у рівні цін зумовлюють сукупну пропозицію та динаміку реального виробництва. Суть цієї економічної теорії передбачає значне зменшення рівня оподаткування, що підвищить обсяг реальних доходів населення (а також підприємницького сектора), активізує механізм заощаджень та інтенсифікує процеси інвестування, стимулюючи розширення виробництва, що здійснить ефективний вплив на рівень цін, посилить сукупні попит та пропозицію. Однією з фундаментальних позицій теорії економіки пропозиції є твердження стосовно трансформації переважної частини податків на витрати бізнесу, перекладаючись у вигляді вищого рівня цін на споживачів (населення). В силу цієї передумови, більшість проведених податкових реформ, особливо в західноєвропейських країнах, здійснювались в напрямі зменшення рівня оподаткування підприємництва та, водночас, зниження міри перерозподілу національного доходу через механізм фіскального адміністрування доходів громадян, що постало вигідним для найбільш забезпечених прошарків суспільства. А це суперечило кейнсіанським концепціям фіскального регулювання соціально-економічного розвитку країни, тоді як економіка пропозиції негативно визначила схильність державного втручання в економіку із застосуванням податків. “Інший важливий елемент фіскальної політики прихильниками теорії пропозиції вбачається у зменшенні державних видатків з одночасним зменшенням податкових ставок”. Вказане дозволить зупинити вплив “ефекту доходу” та відобразити, відповідними змінами, “ефект заміщення”. Не викликало захоплення й зростання бюджетних

видатків держави, що обумовлює значний рівень фіскального перерозподілу суспільних доходів і є чинником економічної нестабільності в країні;

— кейнсіанство ж – навпаки, інтерпретує впливовість оподаткування, насамперед, безпосередньо на рівень доходів населення. Податки розглядаються в даній концепції як “амортизатори” кризових процесів в економіці, відіграючи суттєву роль в розподілі податкового навантаження в межах концепції “ефективного сукупного попиту”. Вказані положення двох попередніх економічних теорій тут викликають заперечення з приводу неможливості виконання бюджету держави за видатками через обставину скорочення обсягу податкових надходжень, що опротестовується в теорії економіки пропозиції: низький рівень оподаткування не обов’язково повинен “привести до зменшення податкових надходжень, а зовсім навпаки, – до їхнього зростання”, стимулюючись через розширення бази оподаткування, що досягається за рахунок розширення виробництва і зростання національного доходу. Натомість, в кейнсіанській теорії податки визначались ефективними засобами стимулювання сукупного попиту. Податкова система розглядалась як важіль стабілізації економіки й досягнення рівномірності в оподаткуванні з допомогою використання прогресивних моделей фіскального адміністрування податків, особливо – особистого прибуткового податку. Це пояснюється тим, що низькі доходи населення негайно спрямовуються в цілях споживання, чим підвищують споживчий попит та стимулюють розвиток розширеного виробництва. В той час, коли значна частина високих доходів перетворюється в заощадження, чим як не стимулює, так й не стримує розвиток виробництва, внаслідок чого фіскальний перерозподіл суспільних доходів на користь малозабезпечених верств населення здатний створити такі стимули.

Проте, жодна економічна теорія не виявилася ідеальною щодо використання податків як інструментів управління суспільним розвитком. Навіть найбільш помірні податкові системи не оправдались в очікуваних можливостях, стимулюючи надалі розвиток податкових процесів в напрямі їх наближення до позицій рівності в механізмах фіскального адміністрування доходів, рівномірності податкового навантаження, оподаткування реального обсягу доходів, мінімізації фіскального

втручання в діяльність економічних суб'єктів. Тобто, автоматично висувається вимога щодо відповідності податків принципам ефективності та справедливості. Для цього визначались орієнтири спрощення податкових систем через зменшення граничних ставок податків та їх прогресії, розширення податкової бази і скорочення пільг в оподаткуванні. В цьому контексті фіскальна практика виробила й визначила поняття “звичайного” та “мінімального” податків; при цьому, до бюджету держави сплачувався, безумовно, більший податок (“звичайний”).

Вказані позиції є об'єктом дослідження на предмет відповідності механізму фіскального адміністрування доходів фізичних осіб принципам податкової політики в Україні. Відповідно до принципів ефективності та соціальної справедливості оподаткування, механізм фіскального адміністрування доходів громадян по-різному знаходить своє обґрунтування: кейнсіанство захищає доцільність звільнення від податків малозабезпечених верств населення у поєднанні з прогресивним методом оподаткування високих доходів заможних осіб; економіка пропозиції настоює на обернених, кардинально протилежних позиціях.

Постановка завдання. Найбільшою мірою перерозподіл суспільних доходів в країні стосується населення, що відбувається через механізм фіскального адміністрування доходів фізичних осіб. На загал, будь-який податок, як і податкову систему держави в цілому, слід розглядати в аналітичному діапазоні на основі та згідно принципів податкової політики на предмет ефективності функціональної дії. В тому числі – й податок з доходів фізичних осіб як найбільш вагомий податок в складі податкової системи держави.

Таким чином, реалізація податкової політики стосовно оподаткування доходів громадян відбувається відповідно до таких принципів:

— фіскальна ефективність, яка передбачає достатність мобілізованих через цей податок доходів у бюджеті держави та визначається як співвідношення його проадміністрованої суми до валового внутрішнього продукту, що становить на сьогоднішній день понад 20% податково-бюджетних доходів (третя позиція в складі податкової системи за рівнем фіскальної ефективності, яка забезпечує централізовану акумуляцію 6,3% ВВП). Водночас, фіскальне вилучення певної

частини валового внутрішнього продукту до бюджету держави відображає рівень податкового тягаря. Національна економіка відмічається надмірним ступенем податкового навантаження: якщо у ринкових економічно розвинутих країнах цей показник становить від 30% (США, Туреччина) до 52% (Швеція), то в Україні (за різними даними) він складає “70%-80% отриманого доходу без урахування податкових навантажень на заробітну плату та собівартість продукції” [10, с. 46-47];

- економічна ефективність, яка шляхом втручання податку в розподільний процес повинна враховувати його позитивний вплив на фінансові рішення й фінансову поведінку платників виходячи з їхніх реальних фінансових можливостей та фінансових потреб, фінансово-майнового становища на основі критерію “нейтральності” оподаткування в процесі особистого прибуткового фіскального адміністрування. Ця позиція стосується регулятивно-стимулюючої сторони функціонального впливу податку з доходів фізичних осіб. Однак, в сучасних умовах вказаний “ефект” не має свого прояву через “відсутність регулюючої функції та зосередження на фіскальній ролі податків”, забезпечуючи, таким чином, виключно фіскальну ефективність оподаткування [12, с. 127];
- соціальна справедливість, яка, за вітчизняними мірками, зводиться лише до підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів громадян та застосування диференційовано-прогресивного оподаткування високих (надвисоких) доходів [2; 4]. Однак, податкова компонента є лише однією складовою специфічного механізму фіскального перерозподілу суспільних доходів, внаслідок чого процес оподаткування доходів громадян може набувати неоднозначної інтерпретації в соціально-економічному відношенні;
- стабільність та еластичність: у правовому відношенні ставиться мета відносної сталості податкового законодавства та здійснення змін в політиці особистого прибуткового оподаткування відповідно до соціально-економічних зрушень в країні, оскільки догматичність норм податкового регулювання може кардинально суперечити реальним подіям та явищам суспільного життя.

Політика оподаткування доходів фізичних осіб повинна вчасно реагувати на будь-які зміни в стратегічних орієнтирах й тактичних завданнях соціально-економічної політики держави виходячи із загальної ситуації в країні. Ці критерії є діаметрально протилежними: стабільність пов'язана з тактикою податкового регулювання, тоді як еластичність стосується стратегічних засад податкового управління. Їх оптимальне врахування й поєднання є гарантом адекватності податкових взаємовідносин держави та населення.

Дослідження відповідності податків принципам податкової політики є непростим завданням, що вимагає особливої ретельності в аналітичних висновках та їх інтерпретації. Адекватність принципам політики оподаткування повинна бути властива як податковій системі держави загалом, так й окремим в її складі податкам, в тому числі – податку на доходи фізичних осіб, що визначає об'єктивність домінант подальшого реформування механізму фіскального адміністрування доходів громадян в напрямку його якісного удосконалення з метою посилення різнопланової ефективності в контексті справедливості перерозподілу суспільних доходів.

Виклад основного матеріалу. Згідно національної Конституції (ст. 1), Україна – це соціальна держава [1]. Зазначене автоматично інтерпретує та висуває вимогу соціальної ефективності впливу фінансово-економічних важелів в управлінні суспільним розвитком. Основним засобом реалізації цього завдання є саме податки: “Головним напрямом зміни фінансової політики суверенної України є перенесення центру ваги з фіскальної функції на функцію регулювання” [3]. Отже, власна національна податкова система повинна відповідати об'єктивним дійсним вимогам щодо межі фінансування державою суспільних благ (послуг) з одночасним визначенням, відповідно до цього, необхідного рівня фіскального перерозподілу валового внутрішнього продукту та національного доходу, що забезпечить формування достатніх обсягів фінансово-бюджетних ресурсів, достатніх для повноцінного виконання функцій держави та гарантії належного благоустрою населення: так, податки повинні “забезпечити оптимізацію структури розподілу і перерозподілу національного доходу” з чіткою метою “задоволення державних і соціальних потреб” [4]. Враховуючи критерій фіскальної ефективності (достатності)

податків, увага завжди акцентується на потребі забезпечення “надходження до бюджетів усіх рівнів доходів, достатніх для фінансування державних видатків” [3].

Виходячи з фундаментальних положень і критеріїв сутності соціальної держави, оподаткуванню повинна бути властива характеристика “соціальної справедливості” в механізмі фіскального перерозподілу суспільних доходів. Однак, межа соціальної справедливості оподаткування проявляється, здебільшого, через здійснення бюджетних видатків держави. В даному розрізі має місце протилежність співставних частин “доходи – видатки” бюджету держави в механізмі фіскального перерозподілу суспільних доходів. Видатки – це стадія вторинного перерозподілу акумульованих в бюджеті держави через податкову систему суспільних доходів. Бюджетні видатки держави неможливо реалізувати без їх відповідного матеріального закріплення – податків, хоча подальший рух податково мобілізованих фінансових ресурсів є нерівнозначним в схемі “доходи – видатки” бюджету держави стосовно їх платників. Отже, соціальна справедливість механізму особистого прибуткового оподаткування проявляється через систему бюджетних видатків в контексті фіскального перерозподілу суспільних доходів. На цьому фоні втрачається ефект соціальної справедливості в механізмі фіскального адміністрування доходів громадян на первинній стадії перерозподілу суспільних доходів – при мобілізації податкових доходів бюджету держави. По суті, єдиним фіскальним елементом і чинником реалізації принципу соціальної справедливості в механізмі фіскального адміністрування доходів населення на первинній стадії перерозподілу суспільних доходів є тільки податкові пільги. Однак, характер їх використання є додатковим порівняно з основними складовими механізму фіскального адміністрування доходів громадян та, відповідно, цей елемент не може бути закладеним в базовий зміст принципу соціальної справедливості оподаткування. А з іншого боку, податкові пільги є “податковими втратами (видатками)” бюджету держави, що негативно позначається на фіскальній ефективності податку з доходів фізичних осіб.

Відтак, в сучасних умовах соціальна справедливість оподаткування приватних доходів міститься в соціальному ефекті споживання суспільних благ і проявляється, як правило, на вторинній стадії перерозподільного процесу у фіскальному механізмі.

Податки – це безеквівалентність фінансових відносин держави та їх платників. В той же час, податки – це плата суспільства (в особі кожного окремо взятого громадянина) державі за адекватно надані нею послуги. Тобто, фінансова діяльність держави у формі забезпечення суспільних благ (послуг) набуває певної ціни у вигляді податків. Такі “податкові ціни” одержали назву “ціни Ліндаля”. Ринкова рівновага в схемі обміну “податки – блага” виникає тоді, коли податкові затрати на одиницю профінансованих державою суспільних благ (послуг) та трансфертних виплат відбуваються з граничною вигодою для їх споживачів – населення в образі платників податків. Внаслідок цього, “між державою – виробником суспільних благ – і суспільством досягається еквівалентна мінова угода “блага – податки ” [7, с. 155]. Тому, податки – це певний компенсуючий перерозподільний засіб збалансування приватно-забезпечених та державно-забезпечених суспільних благ. Очевидно, що, в теоретичній інтерпретації, більше державних послуг повинні отримувати особи, які сплачують більше податків; відповідно, більше податків здатні сплачувати ті індивідууми, які одержують вищі доходи. Вказане не означає, що “багаті платники податків” претендують на своєрідну фінансову привілейованість (чи іншу пільгову форму) у стосунках з державою по відношенню до них. Тим більше, що податки також не передбачають свого конкретно-цільового використання. Відтак, механізм фіскального перерозподілу суспільних доходів та трансформованого отримання населенням комплексу суспільних благ з метою задоволення власних потреб не є адекватним в контексті соціальної справедливості оподаткування. Незважаючи на це, суспільство користується тими закріпленими за рахунок податків благами, що надаються державою, і в будь-якому випадку більший обсяг таких державних благ можуть спожити саме “багаті платники податків”. А гарантує їм це єдина причина – можливості отримання високих доходів, що дозволяє сповна задовольняти власні потреби приватно-забезпеченими і державно-забезпеченими суспільними благами.

В той же час, наявність значного обсягу доходу не є підставою для його більш жорсткого оподаткування. Фіскальний перерозподіл суспільних доходів, якщо так, передбачає їх примусове переміщення від “багатих платників податків” до “бідних платників податків”. Беручи до уваги економічні закони збільшення суспільних

потреб та зростання бюджетних видатків, держава орієнтуватиметься на тенденцію максимізації податкових доходів, що відображено в “теорії негативних споживань”, суть якої полягає у задоволенні колективних потреб для більшості населення, що відбувається через централізований перерозподіл суспільних доходів фіскальним методом. Ця концепція ініціювалась і розвивалась такими науковцями, як А. Вагнер, Ф. Нітті, Е. Сакс, А. Шаффле, Л. Штейн, а наприкінці постала базою в розробці теорії фіскального регулювання економіки Дж.М. Кейнса [8, с. 55-56]. Протиріччя “теорії негативних споживань” міститься в надмірному фіскально-централізованому перерозподілі суспільних доходів з явним ефектом заміщення колективних потреб населення на забезпечення в значній мірі приватних потреб окремих прошарків суспільства без (як правило) жодної відносної еквівалентності для платників податків в системі “доходи – податки – блага”.

Враховуючи все це, сутність поняття соціальної справедливості оподаткування охоплює здебільшого сферу витрачання мобілізованих податків, а також частково й максимізацію рівня податкового навантаження на доходи платників, що з фіскальних поглядів держави є логічним, бажаним та об’єктивним, але чітко не обґрунтованим з високою імовірністю опротестування подібних підходів. Тим більше, оскільки це підтверджується наступним: “Соціальна справедливість – забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів громадян та застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які отримують високі та надвисокі доходи” [2; 4].

Водночас, принцип економічної обґрунтованості знову робить наголос на фіскальній функції податків: “економічна обґрунтованість – встановлення податків і зборів (обов’язкових платежів) на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами” [2; 4]. Основна мета податків, як завжди, полягає в потребі задоволення фіскальних інтересів держави з другорядним проявом властивостей регулятивного характеру. Найбільший негативний вплив на фіскальну функцію податку з доходів фізичних осіб здійснюють такі чинники, як:

- низький рівень доходів населення (що істотно зменшує об'єкт оподаткування та базу нарахування податку);
- наявність значного кола пільг в механізмі оподаткування доходів;
- застосування пропорційної моделі оподаткування доходів (з доволі низькою ставкою особливо у порівнянні з ринково розвинутими країнами);
- велика чисельність непрацюючого населення та високий рівень безробіття;
- вагомий тіньовий сектор економіки (спричинений чинниками об'єктивного й суб'єктивного характеру), що має пряме відношення до державної політики доходів і тісно пов'язаний з доходами населення при їх оподаткуванні.

Саме низький рівень доходів населення спонукає видозмінення механізму фіскального адміністрування доходів загалом. Нереалістичність його основної соціальної складової – неоподатковуваного мінімуму доходів громадян – спотворює сам принцип соціальної справедливості оподаткування. А чинна на даний час податкова соціальна пільга неспроможна адекватно замінити неоподатковуваний мінімум, оскільки природа походження її та характер застосування мають зовсім інше призначення. “Упроваджена нині в Україні податкова соціальна пільга передбачає справляння податку з доходів близько 5 доларів на день або 1825 доларів на рік. Можна зробити висновок, що в Україні неоподатковуваний мінімум доходів громадян втратив ознаки як економічної категорії, так і соціального нормативу ... внаслідок суттєвих змін чинного законодавства щодо оподаткування доходів фізичних осіб, зокрема впровадження єдиної ставки податку, тобто пропорційного підходу та порядку застосування податкової соціальної пільги, суттєвого зниження податкового навантаження не відбулося” [11, с. 116].

Невідповідність неоподатковуваного мінімуму доходів громадян об'єктивним потребам населення в контексті державної політики доходів кардинально трансформує засади механізму фіскального адміністрування доходів фізичних осіб, ігноруючи принципами оподаткування. При встановленні податкових ставок на доходи населення в більшості ринкових економічно розвинутих країнах застосовується саме неоподатковуваний мінімум доходів громадян; його межа визначається на рівні прожиткового мінімуму чи на рівні мінімальної заробітної

плати. Рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян в кожній країні запроваджується із врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку. Якщо в країні невисокий рівень розвитку національної економіки та незначна заробітна плата, тоді й встановлення доволі високого рівня неоподаткованого мінімуму доходів громадян може призвести до того, що більшість населення може бути звільнена від сплати особистого прибуткового податку, а та частина доходу, що ймовірно залишиться після подібного звільнення, не задовольнить жодні фінансові потреби держави. Тому, слід вказати, що нижньою межею неоподаткованого мінімуму доходів громадян є фізіологічний мінімум потреб людини, що забезпечують її існування, а верхня його межа визначається державними потребами у фінансових ресурсах, які мобілізуються через механізм фінансового адміністрування доходів фізичних осіб.

Аналізуючи далі механізм оподаткування доходів громадян варто констатувати, що в більшості ринкових економічно розвинутих країн має місце прогресивна шкала оподаткування доходів. Наприклад, у Великобританії – 20%, 25% та 40% (залежно від річного доходу); в Нідерландах – від 27,5% до 60% [17, с.: 179, 231]. Тобто, граничні ставки з особистого прибуткового податку є досить значними, що означає про вилучення у вигляді податку більшої частини (понад 50%) доходів у платника: Данія, Фінляндія – 61%, Франція – 57%, Мексика, Туреччина – 55%, Німеччина – 53%, Швеція – 51%, Австрія, Японія – 50% [8, с. 321-324]. Загальними сучасними тенденціями розвитку механізму фінансового адміністрування доходів громадян у ринково розвинутих країнах є:

- скорочення кількості ставок у прогресивній шкалі оподаткування доходів;
- зниження рівня податкових ставок, а особливо – максимальних (верхніх);
- кількість податкових ставок та їх рівень (особливо – граничний) обумовлюється двома основними чинниками: реальні потреби держави у фінансових ресурсах та переакцентування ролі податку з фінансової функції на функцію економічну (регулятивного та стимулюючого плану) з метою впливу на фінансово-інвестиційну та іншу господарсько-підприємницьку активність населення. Так, в контексті державної політики доходів та механізму фінансового

адміністрування доходів громадян поступове, поетапне підвищення рівня доходів населення веде до зростання обсягів надходжень фінансових ресурсів у бюджеті держави й задоволення державних фіскальних вимог. Це реально здійснити навіть при наявності значного переліку податкових пільг й досить високого рівня неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що відіграють надто вагому роль в оподаткуванні доходів населення, оскільки вони “з одного боку, повинні нести дійсно соціальний ефект для громадянина, а з іншого, – не повинні зменшувати фіскальні втрати суспільства” [8, с. 27]. Вказане дозволяє масштабніше і активніше реалізувати економічний (регулятивно-стимулюючий) потенціал податку з доходів фізичних осіб з можливостями проведення більш інтенсивної соціальної політики держави. В контексті формування соціально-орієнтованої національної економіки, всі зрушення в цьому протирічному процесі “на тлі загального складного соціального стану і недостатніх тенденцій соціального розвитку потребують ефективнішої політики щодо їх закріплення та активізації” [6, с. 174].

Оподаткування доходів населення та перерозподіл суспільних доходів істотно впливають на перебіг вказаних подій. За цих умов використання механізму оподаткування доходів населення навіть з низькими, мінімальними податковими ставками не може мати жодної соціальної ефективності (для більшості населення) із, разом з тим, незначним рівнем фіскальної ефективності, не відповідаючи принципу соціальної справедливості оподаткування. В силу таких аргументацій, необхідне суттєве, кардинальне реформування механізму фіскального адміністрування доходів громадян. І, в першу чергу, якісної модернізації вимагають такі податкові елементи: категорії доходів населення, їх розмежування як об’єктів оподаткування із застосуванням по відношенню до них відповідних податкових ставок. Так, оскільки “диференціація доходів може вплинути на диференціацію ставок податкових платежів для різних платників”, що також забезпечує “можливість надання диференційованих по окремих платниках податкових пільг”, внаслідок чого активізується економічна функція податку на доходи фізичних осіб [8, с. 20]. А через загальну акселерацію мультиплікатора суспільних доходів відбудеться й ріст

національної економіки, що забезпечить належну фіскальність податку з доходів фізичних осіб та макроекономічне зростання суспільного добробуту.

Висновки. Проведені в авторських дослідженнях розробки дозволили виявити, визначити й обґрунтувати такі основні сутнісні поняття в механізмі оподаткування доходів населення: “фіскальний паритет” [14, с. 216] та “фіскальна платоспроможність” [15, с. 107-108]. На основі вищевикладених фактів та їх інтерпретацій, доцільним також є впровадження й використання більш змістовного терміну, що дозволяє розкрити глибинні явища в механізмі фіскального адміністрування доходів фізичних осіб – “фіскальна справедливість” оподаткування приватних доходів [16, с. 145]. Оскільки державні пріоритети щодо здійснення реформ в оподаткуванні доходів населення встановлюють: “Справедливість – забезпечення підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обґрунтованих соціальних пільг та привілеїв” [5]. Адже не враховується первинний елемент в механізмі фіскального адміністрування доходів громадян – рівень доходів та їх особисті потреби.

Фіскальна справедливість – критерій, що визначає підґрунтя параметру фіскальної ефективності податку з доходів фізичних осіб та характеризує фіскальну платоспроможність платників, встановлюючи ступінь адекватності фінансових відносин “держава – платник” на основі параметру “вигоди – витрати”. Цим повинні гарантуватись позиції ефективності та соціальної справедливості в оподаткуванні доходів громадян: якщо виконується умова фіскальної справедливості, тоді слід розглядати й питання щодо соціальної справедливості в контексті механізму фіскального адміністрування доходів населення. Відтак, модернізація механізму оподаткування доходів громадян повинна відбуватися шляхом впровадження податкової шкали на основі реальних державних соціальних стандартів та гарантій, враховуючи можливість втілення регресивно-прогресивної податкової моделі.

Література

1. Конституція України. – К.: Парламентське вид-во, 1996. – 50 с.
2. Закон України «Про систему оподаткування» №1251-ХІІ від 25 червня 1991р. (в редакції №77/97-ВР від 18.02.97).
3. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності» №1698-ХІІ від 25 жовтня 1991р.

4. Постанова Верховної Ради України «Про Основні положення податкової політики в Україні» №561/96-ВР від 4 грудня 1996р.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції реформування податкової системи” №56-р. від 19 лютого 2007р.
6. Амоша О., Новікова О. Проблеми та шляхи забезпечення соціальної орієнтації економіки України // Журнал європейської економіки. – Т. 4. – 2005. – №2. – С. 173-184.
7. Дрига С.Г. Еквівалентність мінових відносин між державою та платниками податків // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). №2. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2008. – С. 149-155.
8. Захожай В.Б., Литвиненко Я.В., Захожай К.В., Литвиненко Р.Я. Система оподаткування та податкова політика: Навч. посібник / Під заг. рд. В.Б. Захожая та Я.В. Литвиненка. – К.: Центр літератури, 2006. – 468 с.
9. Налогообложение: теории, проблемы, решения / В.П. Вишне夫斯基, А.С. Веткин, Е.Н. Вишневская и др.; под общ. ред. В.П. Вишневого. – Донецк: ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006. – 504с.
10. Онишко С.В. Реальності та перешкоди на шляху до ефективної системи оподаткування // Проблеми фінансово-кредитного регулювання в перехідній економіці: Збірник наукових праць. Інститут економіки НАН. – К., 1996. – С. 46-52.
11. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій [та ін.]; за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2008. – 675 с.
12. Романюк М.В. Податкова політика та економічне зростання // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). №2. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2008. – С. 122-128.
13. Синчак В.П. Еволюція наукової думки в оподаткуванні та її реалізація у податкових системах: Монографія. – Київ-Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2006. – 294 с.
14. Славкова А.А. Доходи громадян як об’єкт особистого прибуткового оподаткування // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: Збірник наукових праць. Вип. 1 (10): Економічні науки. – Чернівці, 2008. – С. 205-217.
15. Славкова А.А. Концепція “фіскальної платоспроможності” в механізмі оподаткування доходів населення // Україна у світовому економічному просторі: шляхи подолання кризи (економіка, фінанси та право). Збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців 27 березня 2009 року. – К.: УДУФМТ, 2009. – С. 106-108.
16. Славкова А.А. Особисте прибуткове оподаткування громадян – фіскальні дисбаланси і пріоритети // Проблеми розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації: Сб. трудов V (XI) Международной науч.-практ. конф. аспирантов и студентов, 25-28 марта 2009г., г. Симферополь / «Центр Стабилизации». – Симферополь, 2009. – С. 144-145.
17. Якушик І.Д., Литвиненко Я.В. Податкові системи зарубіжних країн: Довідник. – К.: “МП Леся”, 2004. – 480 с.